

Antropologia doświadczenia a zdrowie psychiczne

Lublin, 29-30 listopada 2016 r.

Głównym tematem konferencji są pojęcia doświadczenia, rozumienia, emocji i perspektywy bliskiej doświadczeniu. Będziemy poszukiwać ich implikacji filozoficznych, antropologicznych oraz konsekwencji jakie niosą ze sobą dla pojmowania naszego dobrostanu i zdrowia psychicznego (w psychiatrii, psychologii, pedagogice, psychoterapii, naukach o zdrowiu, coachingu zdrowia, itp). Interesują nas rozmaite wymiary doświadczenia i emocji, sposoby doświadczania siebie, świata i innych oraz odpowiadające im narracje. Szczególnym przedmiotem rozważań będą doświadczenia graniczne (liminalne) oraz podatność na zranienie (*vulnerability*), wrażliwość, odczucia i emocje egzystencjalne.

1. Chcemy ukazać meandry ludzkiego doświadczenia – typowych i nadzwyczajnych zdarzeń, doświadczeń transgresji i wzrostu oraz alienacji i patologii; rolę emocji w tworzeniu naszej tożsamości oraz ich wpływ na podejmowanie decyzji; znaleźć język, który opisuje różne aspekty doświadczenia i emocji z perspektywy psychiatrii, psychologii, psychoterapii, pedagogiki, filozofii, bioetyki, antropologii kulturowej, teorii decyzji. Pojęcie doświadczenia i perspektywa pierwszoosobowa zostaną ukazane w ujęciu antropologicznym oraz w perspektywie aktualnych badań z zakresu neurobiologii, kognitywistyki, psychopatologii, oraz w szerszym kontekście rozwoju nauki i technologii, z naciskiem na relację między wymiarem biologicznym a egzystencjalnym.

2. Szeroko pojęte doświadczenie graniczne zawiera w sobie ryzyko i niebezpieczeństwo, przybiera często kształt rytuału przejścia, któremu towarzyszą silne emocje, lęk, strach, poczucie zagrożenia. Głębokie i trudne przeżycia zakończone pozytywnym rozwiązaniem/przepracowaniem wymagają odpowiedniej społecznej relacji i strukturyzacji, porządku, rytuału, a w niektórych przypadkach osoby doświadczonej, mistrza ceremonii lub formacyjnego doświadczenia (np. psychoterapeuty, doradcy, coacha, szamana). Doświadczenie przejścia, które niesie ze sobą przekroczenie granicy może też przybrać dramatyczny charakter w postaci kryzysu, sytuacji kryzysowej, traumy. W sytuacji nadzwyczajnego doświadczenia brak nam wzorców zachowań, które można by powielać; poszukuje się osób (charyzmatycznych), które mogą stać się przewodnikami. Proces przejścia-transformacji może być prowadzony za pomocą odpowiedniej metody (np. psychoterapia) lub formy (np. sztuka). Transformacyjne wydarzenie pojawia się w życiu jednostki (grupy), i często podważa jej dotychczasowe pewniki i oczywistości oraz przyczynia się do podjęcia nieracjonalnych decyzji. Tak się dzieje w kryzysie psychicznym, silnych emocjonalnych relacjach, istotnej zmianie w życiu. Jednostka jest często „wypchnięta” (a nie sama dokonuje wyboru) w kierunku/do granicy przez siłę zdarzeń i może dokonać zmian, czy poddać się wyborom niezgodnych jej wcześniejszym przekonaniom i systemowi wartości i (konwersja).

3. Punktem odniesienia dla rozważań na temat kryzysów i problemów ze zdrowiem psychicznym będzie wyjściowa podatność na zranienie (*vulnerability*) traktowana na sposób antropologiczny i doświadczeniowy. Ryzyko i podatność na zranienie pojmowane są często w wymiarze obiektywnym albo czysto subiektywnym, jako cecha świata, albo subiektywna

(mentalna) konstrukcja, wyobrażenie. To jednak pierwotna otwartość na świat i w nim zaangażowanie czyni nas wrażliwymi i podatnymi na zranienie. Nie jesteśmy więc w stanie uniknąć naszej wrażliwej kondycji, ani jej w pełni kontrolować. Vulnerability pochodzi od łacińskiego słowa *vulnus* - rana, jednak ranliwość nie oznacza całkowitej pasywności. Czynimy siebie podatnymi na zranienie przez nasze pasje, działania i ryzykowne zachowania. Podróżujemy, odżywiamy się, pracujemy, wchodzimy w głębokie relacje, żyjemy nadzieją. Jednocześnie jesteśmy rzućeni w świat i pewne sytuacje na które mamy nikły wpływ. Również nasze wyposażenie biologiczne i psycho-konstytucyjne czyni nas mniej lub bardziej podatnymi na zranienie i sposoby reagowania wobec sytuacji trudnych i stresujących. Twierdzenie, iż podatność na zranienie (*vulnerability*) stanowi definiującą charakterystykę bycia człowiekiem ma swoje filozoficzne korzenie. Nie chodzi jedynie o możliwość bycia zranionym albo podatność na uszkodzenie, krzywdę i zagrożenie. Pojęcie to odzwierciedla istotę ludzkiej natury bycia wątłym i słabym. Już Johann Herder twierdził, że ludzkość charakteryzuje brak i niekompletność, która wywołała rozwój języka i kultury. Helmuth Plessner głosił tezę naszej kulturalnej drugiej natury. Według Plessnera ludzie są w pewnym sensie wobec samych siebie zdystansowani. Bezdomność i ekscentryczność człowieka polegająca na ulokowaniu siebie poza własnym centrum prowadzi do rozwoju kultury, ale i stanów zaburzeń tożsamości. Arnold Gehlen głosił, iż kulturowe i społeczne instytucje (prawo, państwo, rodzina, moralność) neutralizują braki ludzkiej kondycji. Ludzkość przetrwała, ponieważ potrafiła przemienić jej braki w sposobność przetrwania i rozwoju. Kosztem tego jest jednak szereg potencjalnych niepowodzeń, destabilizacji i zaburzeń. Podatność na zranienie można również porównać do Jaspersowskiej sytuacji granicznej, czyli utraty dotychczasowego zadomowienia, poczucia stabilności, bezpieczeństwa i życiowej katastrofy. Trauma w postaci bezpośredniego zagrożenia śmiercią lub zranieniem, z którym osoba nie może sobie poradzić, jest sparaliżowana, zaszokowana, może wywołać długotrwały efekt braku poczucia zadomowienia i zaufania wobec świata. Osoba staje się bezbronna i ma poczucie narażenia na niebezpieczeństwo. Doświadczenie traumy nie może być w pełni zintegrowane z resztą doświadczenia. Inne zaburzenia psychiczne mogą znajdować się w innej relacji wobec sytuacji granicznej, albowiem osoba może posiadać pewną biologiczną wrażliwość i dyspozycję do egzystencjalnej wrażliwości. Przejawia się to w podwyższonej uciążliwości, w wyniku której pozornie nieznaczące sytuacje wydają się doświadczeniem tak znaczącym jak sytuacje graniczne. To, co normalnie znajduje się w ukryciu staje się nieuchronne – poczucie winy, samotność i alienacja, ciężar wolności, kruchość własnej cielesności. Każda ludzka istota jest potencjalnie „pacjentem” nie dlatego, że istnieje możliwość zaburzenia wewnętrznej i zewnętrznej równowagi, ale przez stany pasywności (tego co się przydarza), namiętności i cierpienia nieodłącznych od ludzkiej kondycji. Nasza autonomia jest zawsze krucha i i nigdy pewna. Wrażliwość będąca częścią ludzkiej kondycji może być powiększona przez traumy, relacje i społeczne niepowodzenia. Konkretnie, szczegółowe podatności na zranienie mogą dzięki ich rozpoznaniu i odpowiednim opisaniu uniknąć stereotypizacji i dyskryminacji. Podatność na zranienie dotyczące zarówno ludzkiej kondycji, jak i specyficznych sytuacji podatności można potraktować jako podstawę (bio)etycznej postawy - etyki szacunku, troski, odpowiedzialności i empatii.

4. Jak opisywać nasze doświadczenie, w jakim to czynić języku? Podejście naukowe prezentuje to czego doświadczamy i jak działamy w postaci faktów, obliczeń, liczb oraz neurobiologicznych procesów. Chcielibyśmy zarządzać naszym ryzykiem, przewidywać i minimalizować go. Nie tylko raporty i badania statystyczne/demograficzne oceny ryzyka pozwalają nam opisywać podatność i ryzyko. Poszukujemy odpowiednich narracji, sposobów opisów

doświadczenia (np. sięgając do sztuki i literatury), które pozwolą lepiej sobie radzić z naszą ograniczoną kondycją. Walka przeciwko podatności na zranienie nie jest jedynie sprawą indywidualną, ale także społecznym organizacyjnym i kulturowym wyzwaniem. Również nowe technologie i rozwój techniki przekształca naszą podatność na zranienie. Z jednej strony technologie mają służyć zabezpieczeniu nas przed zagrożeniami, a nawet doskonaleniu naszej natury, z drugiej zaś wywołują szereg nowych i nieoczekiwanych zagrożeń (posthumanizm).

Tematyka konferencji będzie realizowana w postaci wykładów, paneli warsztatów oraz wydarzeń towarzyszących. Pragniemy poruszyć następujące grupy zagadnień:

- analiza pojęcia doświadczenia
- fenomenologiczne i hermeneutyczne teorie doświadczenia
- antropologia doświadczenia i jej miejsce w antropologii kulturowej
- analiza emocji i jej roli w tworzeniu ludzkiej tożsamości (antropologia emocji)
- doświadczenie i rozwój
- doświadczenia współczesności
- pedagogika doświadczenia
- doświadczenie i dialog
- doświadczenie graniczne w kulturze i sztuce
- doświadczenie przejścia z perspektywy filozofii, antropologii kulturowej i psychoterapii
- szkoły psychoterapeutyczne wobec doświadczenia
- doradztwo i coaching wobec doświadczenia
- psychiatria biologiczna i psychofarmakologia wobec doświadczenia
- technika a doświadczenie
- doświadczenie a literatura
- „galernicy wrażliwości”
- doświadczenie graniczne a psychopatologia
- dobrostan w przestrzeni kulturowej
- narracja a psychopatologia
- psychiatria oparta na wartościach
- podatność na zranienie a etyka troski
- wczesna diagnoza zaburzeń i psychoprofilaktyka

Konferencji towarzyszyć będą wydarzenia takie jak warsztaty psychoedukacji, laboratorium doświadczenia, psychoterapii egzystencjalnej, psychokino, działania artystyczne (performance).
(a.k.)